

Opetusministeriö
PL 29
00023 Valtioneuvosto

LAUSUNTO

Asia Tekijänoikeusjärjestelmän arviointi ja tekijänoikeuslainsäädännön kehittäminen

Suomen Säveltäjät ry on suomalaisten ja Suomessa vakituisesti asuvien taidemusiikin säveltäjien ammatillinen järjestö, johon kuuluu 151 säveltäjää. Jäsenistö edustaa varsin kattavasti Suomen taidemusiikin säveltäjiä, sillä lähes kaikki ammattimaiset säveltäjät ovat yhdistyksen jäseniä. Tässä esittämämme näkemykset perustuvat pääosin seikkoihin, jotka koskevat musiikkia ja sen käyttöön liittyviä tekijänoikeudellisia näkökohtia.

Olemme tutustuneet myös Teosto ry:n, Kopiosto ry:n ja Lyhty ry:n lausuntoihin ja asetumme tukemaan näissä esiintyviä näkemyksiä niiltäkin osin, kun niitä ei ole tuotu esiin tässä lausunnossa.

Aluksi

On hyvä, että opetusministeriö on käynnistänyt avoimen ja ennakkoluulottoman tekijänoikeusjärjestelmän arviointiprosessin ja keskustelun lainsäädännön kehittämisestä. Keskustelumistiössä on erittäin laaja-alaisesti otettu huomioon erilaisten intressiryhmien näkemyksiä tekijänoikeudesta ja lainsäädännöstä. Tekijänoikeuden haltijan kannalta ongelmallisinta on ollut saada teoksille riittävä suoja tilanteessa, jossa teknologinen kehitys on erittäin nopeaa ja vielä lain säätämisvaiheessa paljolti tuntematonta.

Tekijänoikeuslainsäädäntö toimii kuitenkin Suomessa pääosin melko hyvin. Tekijöillä on oikeus korvauksiin ja teoksilla on niille kuuluva suoja. Tekijänoikeuslainsäädäntö ei rajoita sananvapautta, mutta asettaa selkeät rajat sille, millä ehdoilla toisen luomia teoksia voi käyttää ja hyödyntää. Ainoa tapa säilyttää taiteellinen ja kulttuurinen luovuus Suomessa jatkossakin on turvata tekijöiden oikeudet.

Tekijänoikeuskeskustelussa on ongelmallista se, että **usein** tekijänoikeudet ovat yksityisillä ihmisillä/taiteilijoilla, kun taas tekijänoikeuksia hyödyntävät tahot ovat suuria yhtiöitä. Tällaisessa tilanteessa taiteilijan neuvotteluasema olisi erittäin heikko ilman vahvaa tekijänoikeuslainsäädä-

däntöä – ja tekijänoikeusjärjestöjä. Kuluttajien esittämä vaatimus tekijänoikeudella suojatun aineiston ilmaisesta käytöstä on kohtuuton. Teosten vapaa hyödyntäminen ei ole rinnastettavissa sananvapauteen. Kun tekijän ansaintalogiikka perustuu tekijänoikeuteen, tulot muodostuvat nimenomaan teosten käytöstä – ei ole olemassa mitään peruspalkkaa, jonka päälle tekijänoikeustulot tulisivat jonkinlaisena optiona tai bonuspalkkiona. Suurten yritysten hyvästä neuvottelu- asemasta omien tekijänoikeuksiensa suojelijana voidaan mainita tietokoneohjelmat, jotka ovat tekijänoikeuslaissa kaikkea muuta omaisuutta huomattavasti tiukemmin suojattuja.

On muistettava, että perustuslain turvaamat perusoikeudet ovat samanarvoisia. Sananvapaus tai elinkeinon harjoittamisen vapaus eivät ole vahvempia oikeuksia kuin tekijänoikeuden turvaama omistusoikeus.

Koska keskustelumuistio on rakennettu pääosin suorien kysymysten varaan, olemme lausunnosamme noudattaneet samankaltaista rakennetta. Olemme vastanneet niihin kysymyksiin, jotka mielestämme ovat säveltäjän työn kannalta olennaisia. Kuten kysymyksissä, myös vastauksissa esiintyy jonkin verran päällekkäisyyttä.

2. Tekijänoikeuspolitiikan säännökset

2.1. Yleisiä suuntaviivoja ja kysymyksiä.

1. Tekijänoikeuslainsäännösten ei voi katsoa aiheuttaneen ongelmia sananvapaudelle. Suuri osa tekijänoikeuslakiin nojautuvasta omaisuudesta on sellaista, joka ei millään tavalla liity sananvapauteen. Sananvapautta ei ole toisen luomistyön vapaa käyttö.
2. Tekijänoikeuslain säännökset eivät aiheuta ammattimaisesti luovaa työtä tekeville ihmisille mitään ongelmia. Mikäli taiteilija haluaa hyödyntää työssään toisen tekemää teosta, hän voi sen tehdä saatuaan tähän asianmukaisen luvan. Ilman lupaa ei ole syytä sallia toisen luovan työn hyväksi käyttöä.

You Tube, My Space jne eivät ole ammatikseen luovaa työtä tekevien ihmisten foorumeita. Ne ovat pääasiassa sivustoja, joiden tarkoitus on kommunikoida maailmanlaajuisesti, tosin usein varsin luovalla tavalla. Tämä on sosiaalista ja hauskaa, mutta teosten tekijät eivät hanki kyseisillä teoksilla toimeentuloaan. Sivustoilla esiintyy varsin räikeitäkin tekijänoikeuksien ja moraalisten oikeuksien loukkauksia. Tällaista ei tulisi hyväksyä. Jos taas joku itse luovuttaa teoksensa näille sivustoille vapaasti käytettäväksi, asia ei ole ongelma.

2.2. Toimintaympäristö

Toimintaympäristössä tapahtuvassa kehityksessä on kaksi merkittävää ominaispiirrettä: teknologinen kehitys on hyvin nopeaa ja yritysten vertikaalinen integroituminen erittäin voimakasta. Nopea teknologinen kehitys aiheuttaa monia keskustelumuistiossakin mainittuja ongelmia, sillä kaikkia uusia teknologisia sovellutuksia on täysin mahdotonta kyetä ottamaan lainsäädäntöhetkellä relevantisti huomioon. On kuitenkin selvää, että jos jokin taho saa taloudellisesta hyötyä sisältötuotantoa käyttävistä sovelluksista, tulee myös sisällön tekijöiden siitä hyötyä.

Yritysten vertikaalisesta integroitumisesta seuraa, että tekijänoikeuksien omistajat ja käyttäjät toimivat samoissa valtavissa konserneissa – tai ovat ainakin jonkinlaisissa ketjuuntuneissa omistussuhteissa toisiinsa. Musiikin alueella tällaisiin yhtiöryppäisiin voi kuulua äänilevytuottajia ja kustantajia (oikeudenomistajina) sekä mediayhtiöitä, teknologiavalmistajia ja operaattoreita (käyttäjiä). Näissä yhtiöryppäisissä eivät kuitenkaan yleensä toimi varsinaiset sisällöntuottajat, alkuperäisten tekijänoikeuksien haltijat.

4. Tekijänoikeuslakia ei pidä missään tapauksessa ohjata tekniikan ja jakelun ehdoilla. Tekijänoikeuslain tehtävä on suojella nimenomaan sisältöjä. Yksittäisen tekijän ja taiteilijan neuvotteluasema on erittäin heikko ilman lain suomaan turvaa. Omistusoikeus on hyvin suojattu kaikkialla muuallakin lainsäädännössä. Myös immateriaalisen omistuksen tulee olla tehokkaasti suojattua.
5. Suojatun aineiston taloudellisesta hyödyntämisestä tulee tekijällä **aina** olla oikeus saada korvaus. Tekijällä on kuitenkin aina myös oltava mahdollisuus sopia teoksensa hyödyntämisestä ilman korvausta, mikäli hän niin haluaa.

Tekijänoikeuden intressipainopiste ei ole väärä. Tekijänoikeuden painopiste tulee ehdottomasti olla luovien tekijöiden oikeuksissa eikä teollisuudessa. Esitetty kritiikki ei ole sisällöntuottajien/tekijöiden kannalta oikeutettua.

6. Lainsäädännön tiukkuus on suhteellinen kysymys. Tekijänoikeuslaki suojaa esimerkiksi tietokoneohjelmat tavattoman tiukasti eikä tätä kohtaan ole julkisuudessa esitetty kritiikkiä, kun taas musiikin ja elokuvien osalta lain tiukkuutta on suuresti kritisoitu. Miksi musiikin laitton kopiointi tulisi yleisen näkemyksen mukaan sallia, mutta ei tietokoneohjelmien?
8. Tekijänoikeuden painopisteen tulee olla tekijöiden oikeuksissa. Ainoastaan tarjoamalla kunnollinen tekijänoikeudellinen suoja luovalle työlle voidaan tulevaisuudessakin taata laadukkaan luovan työn tekijöille reilut ja motivoituneet työskentelyolosuhteet. Jatkossa kuitenkin on todennäköisesti syytä antaa tekijöille mahdollisuus nykyistä monipuolisempaan oikeuksien hallintaan.
9. Tekijänoikeuden rajoitukset eivät ole kannatettavia. Olisi suotavaa, että asioista voitaisiin sopia. Ks. kysymys 5.
10. Sopimuslisenssijärjestelmä on enimmäkseen selkeä ja helppo ja antaa käyttäjälle helposti määriteltävät oikeudet suojatun aineiston käyttöön.
11. Työsuhteessa syntyneiden teosten oikeuksien siirtymistä koskevaa erityissäännöstä ei tule nykyistä laajemmassa merkityksessä missään tapauksessa ottaa lakiin. Työsuhdetekijänoikeudesta voidaan kuitenkin sopia, mikäli kumpikin osapuoli niin haluaa eikä sopimus muodostu tekijän kannalta kohtuuttomaksi.
12. ”Saman yleisön periaatetta” ei tule kirjata lakiin.
13. Erittäin hyvä kysymys. Jokin toiminta voi olla aina kiellettyä, mutta rangaistavaa vasta kun sillä aiheutetaan merkittävää haittaa tai vahinkoa.

2.3. Lainsäädännön jatkuva uudistus

14. Tekijänoikeus ei missään tapauksessa ole oikeutena aikansa elänyt. Miten suojattaisiin erilaiset taideteokset, musiikki, elokuvat ilman tekijänoikeutta? Lain perusta on hyvä ja tarkoituksenmukainen. Täydellistä revisiota ei tarvita.
15. Käsitteitä joudutaan jatkuvasti tarkistamaan ja ne ovat vääjäämättä ongelmallisia. Esimerkiksi ”yleisön saataville saattaminen” ja ”julkinen esittäminen” ovat hioutuneet pitkällisen pohdinnan tuloksena. Nykyinen laki vastaa varsin hyvin nykyistä todellisuutta.

2.4. Periaatteellisia lähtökohtia

19. Lailla tulee ensisijaisesti suojata tekijän oikeus teokseensa. Julkisen vallan tulee lakia säätessään ottaa tämä huomioon. Toimijoille voidaan toki sallia sopimisvapaus, mutta ei kuitenkaan niin, että sopimusosapuolien mahdollinen epätasa-arvoinen asema johtaa kohtuuttomiin sopimuksiin. Palvelujen toimivuus on tärkeää, mutta ei hinnalla millä hyvänsä.
20. Jumalanpalveluksessa esitettävä musiikki on tekijänoikeuden rajoitussäännöksen alaista. On olemassa säveltäjiä, joiden tuotantoa pääasiassa esitetään jumalanpalvelusten yhteydessä, minkä vuoksi tämä rajoitus kohdistuu erityisen epäoikeudenmukaisesti heihin. Rikastuttaakseen messuja ja jumalanpalveluksia he luovat uutta musiikkia, mutta tekevät sen ilman mitään korvausta. Jumalanpalvelukset ovat kirkon toimintaa, jossa pappi, suntio ja kanttori saavat korvauksen työstään. Miksi ei säveltäjä?

Teosten opetuskäyttöön liittyy vahva tekijänoikeuden rajoitus, mitä emme sinänsä pidä kannatettavana. Esimerkiksi musiikkioppilaitoksissa voidaan nykyään käyttää kaikkea musiikkia opetuksessa täysin korvauksetta, mikä helposti johtaa vääränlaisiin asenteisiin musiikin tekijöiden oikeuksia kohtaan.

Laissa säädetty opetusrajoitus on kuitenkin osoittautunut ongelmalliseksi siirryttäessä analogisesta maailmasta digitaaliseen maailmaan, sillä opetuksen muuttuneisiin menetelmiin nykyinen lainsäädäntö ei tarjoa hyviä ratkaisuja.

21. Voidaanko sitaattioikeutta määritellä kvantitatiivisesti? Onko esimerkiksi 10 tahtia tai 2 % teoksen kokonaispituudesta hyvä määrittely? Käytäntö on vakiinnuttanut sitaattien käytön siten, että verraten harvoin syntyy epäselvyyksiä siitä, milloin sitaattioikeus olisi ylitetty.
22. Järjestelmien yhteensopivuus on laitevalmistajien ongelma ja liittyy teollis- ja kauppapoliittisiin kysymyksiin, ei tekijänoikeuteen. Tämä koskee käytännössä kaikkia kohdan 2.4.4. kysymyksiä. On ymmärrettävää, että kuluttajaa kiusaa se, että äänitettä ei voi soittaa kaikilla mahdollisilla laitteilla, mutta se ei ole tekijänoikeudellinen ongelma ja nämä seikat voisikin poistaa tekijänoikeuslaista ja siirtää muuhun lainsäädäntöön.
26. Maahantuonnin rajoitukset eivät kuulu tekijänoikeuslainsäädäntöön, vaan nekin ovat kauppapoliittisia kysymyksiä kuten neljään edelliseen (22-25) kysymykseenkin liittyvät. Tekijänoikeusseuroja on syytetty määräävän markkina-aseman väärinkäytöstä. Tämä on pääosin kohtuutonta ja lähinnä teknologiateollisuuden syytös. Tekijänoikeuksien kollektiivihallinto ei nykyiselläänkään kykene sanelemaan käyttöehtoja, vaan sopii niistä käyttäjien kanssa

normaaleissa kahdenvälisissä neuvotteluissa. Lisäksi tekijänoikeusseurat joutuvat ottamaan huomioon monia ulkopuolelta (EU, opetusministeriö, kilpailuvirasto, asiakkaat, oikeudenomistajat, monikansalliset megakustantajat jne) tulevia vaatimuksia, minkä vuoksi oikeuksien hallinnointiin puuttumista muilla pakottavilla järjestelyillä ei enää tarvita tai tekijänoikeusjärjestöjen toiminta rampautuu täydellisesti.

2.5. Asiakysymyksiä

27. Yksityisen kopioinnin tulee olla sallittua kuten tähänkin asti, ja siitä tulee maksaa hyvitys oikeudenomistajille.
28. Kappalemääräisen rajoitetun kopioinnin valvominen on mahdotonta. Viisi on kohtuullista, 25 ei ole, mutta tarkkaa rajaa lienee mahdotonta asettaa.
31. Ulkopuolisten tarjoamaa tallennus- ym. palvelua ei voida rinnastaa kotona tapahtuvaan yksityiseen kopiointiin. Jos tällaista palvelua tarjotaan, tehdään sitä ansaintatarkoituksessa. Jos tällainen toiminta sallitaan, on oikeudenomistajille maksettava kopioinnista kohtuullinen korvaus.
45. Tekijän kannalta 3. luvun määräykset ovat edelleen asianmukaisia ja relevantteja.
46. Ei missään tapauksessa ole syytä kumota säännöstä, jonka mukaan oikeuksien edelleen luovuttaminen ja teoksen muuttaminen ei ole sallittua, ellei siitä ole sovittu.
47. Sääntelyssä on ehdottomasti edelleenkin otettava huomioon sopijapuolten mahdollisesti keskenään epätasapainoinen asema.
50. Kuten keskustelumuistiossa todetaan, toimivat tekijänoikeusjärjestöt Suomessa tehokkaasti, ammattimaisesti ja läpinäkyvästi. Niiden toimintaa valvotaan myös tehokkaasti, minkä vuoksi emme näe perusteita säätää yhteisvalvonnasta mitään lisää.
51. Komission antama suositus, joka koskee musiikin online-käytön lisensointia, on todellakin saanut aikaan melkoisen kaaoksen. Jatkossa musiikin käyttäjäasiakkaat eivät saa oikeuksia kaikkeen musiikkiin yhdestä paikasta, vaan joutuvat ”shoppailemaan” useissa tekijänoikeusseuroissa. Tätä voisi pitää erittäin epäviisaana seurauksena komission suosituksesta. On myös aivan totta, että tällä suosituksella voi olla kulttuuria kaventava vaikutus, jos jatkossa vain hyvin kapea repertuaari soi kaikilla radioasemilla vain sen vuoksi, että oikeudet esittämiseen haetaan sieltä, mistä saa suurimman repertuaarin käyttöön vaivattomimmin. Komission suosituksia on vaikea olla ottamatta vakavasti. Tämä suositus on saanut koko eurooppalaisen tekijänoikeusjärjestelmän täysin sekaisin.
55. Vertaisverkossa mahdollisesti sovellettava yleinen lisenssi ei olisi yksiselitteisesti vain hyvä tai huono. Yleisellä lisenssillä ratkaistaisiin nykyinen hankala tilanne, jossa vertaisverkot toimivat joka tapauksessa, mutta laittomasti. Yleisellä lisenssimaksulla tai laajakaistaverolla poistuisi myös korvausongelma ja etenkin jos maksetut korvaukset saataisiin jollain menetelmällä tilitetyksi niille oikeudenomistajille, joiden aineistoa on liikkunut vertaisverkossa, olisi tilanne vielä parempi. Tällaisen järjestelmän luominen voi olla ongelmallista eikä tällöin ole vielä ratkaistu tekijänoikeuksiin liittyvien moraalisten oikeuksien valvontaa.

58. Ei voida katsoa, että lupaolettama olisi automaattisesti olemassa, koska siihen olisi liian helppo vedota myös tilanteissa, joissa suojattu aineisto on laittomasti saatettu verkkoon. Lupaolettamasta ei ole syytä erikseen säätää. Lähtökohtaisesti tulee olettaa, että kaikki verkossa oleva aineisto on tekijänoikeudella suojattua, ellei muuta nimenomaisesti ole mainittu.
77. – 81. Creative Commons –hanke on erinomainen yhteisöllisen innovatiivisuuden foorumi. Lisensiointi on muodollisesti hyvin hoidettu, sillä tekijä voi myöntää erilaisia lisenssejä teostensa käytölle. Käytännöt ovat yksinkertaisia ja selkeitä. Väärinkäytösten mahdollisuus on kuitenkin melko suuri eikä mitään valvontaa ole. Hanke soveltuu erittäin hyvin harrastelijoiden ja aloittelevien tekijöiden käyttöön. Ammattitaiteilija tarvitsee kuitenkin organisoidummin ja ammattimaisemmin hoidettua tekijänoikeuksiensa hallinnointia. On kannatettavaa, että eri tarkoituksiin erilaisille tekijöille on myös erilaisia tekijänoikeuksien hallinnointimahdollisuuksia. Näiden mahdollisuuksien voi katsoa olevan toisiaan täydentäviä, ei pelkästään keskenään kilpailevia tai toisensa pois sulkevia.
88. -90. Tekijänoikeustuloja tulisi voida jaksottaa useammalle vuodelle. Tekijänoikeustulon verottaminen pääomatulona ei ole elävän taiteilijan kannalta aina hyvä ratkaisu mm. sen vuoksi, että tulonhankkimiskulujen vähennysoikeus pääomatuloista on huomattavasti rajoitetumpaa kuin ansiotulosta. Olisi toivottavaa, että tekijänoikeustulo voitaisiin maksaa oikeudenomistajan yhtiölle oikeudenomistajan niin halutessa. Tekijänoikeustuloon liittyvä sosiaaliturva tulee ottaa mukaan apurahan saajien ja taiteilijoiden sosiaaliturvaa koskevaan laajempaan selvitykseen. Jos taiteilija itse maksaa tekijänoikeustuloista eläketurvaa, tulee tähän liittyä myös muuta sosiaaliturvaa. Tekijänoikeustulot eivät saisi myöskään olla esteenä tai rajoituksena työttömyysturvan saamiselle.

3. Poliitiikka, hallinto ja toimintakentät

Tekijänoikeusasioita **ei pidä missään tapauksessa** siirtää perustettavaan työ- ja elinkeinoministeriöön, vaan ne tulee jatkossakin ehdottomasti hoitaa opetusministeriössä, jossa on tarvittava asiantuntemus sekä ymmärrys tekijänoikeutta ja tekijänoikeuden haltijoita kohtaan. Siirtoesityksen tehneet tahot edustavat yksinomaan tekijänoikeuksia hyödyntäviä yrityksiä ja ne haluavat valjastaa tekijänoikeuden alaisen omaisuuden palvelemaan yritysten liiketoimintaa. Esityksen perustelut viittaavat ainoastaan käyttäjäpuolen etujen parantamiseen ja tekijänoikeuksien suoraviivaiseen hyödyntämiseen teollisuuden ja median palveluksessa. On siis vaara, että tekijänoikeusasioden siirtäminen kauppa- ja teollisuusministeriöön johtaisi tekijöiden aseman katastrofaaliseen heikkenemiseen. Tätä eivät voi tekijät hyväksyä, sillä koko heidän toimintansa perustuu tekijänoikeuden tarjoamaan suojaan ja sen myötä saatuun kohtuulliseen neuvotteluasemaan teostensa käytöstä.

Helsingissä, 30. toukokuuta 2007

Suomen Säveltäjät ry

Annu Mikkonen
toiminnanjohtaja